

Spellingregels

Marc van Oostendorp

In 1884 publiceerde L.A. te Winkel het boek *De grondbeginselen der Nederlandsche spelling*. Sindsdien heeft nauwelijks iemand zich nog aan een dergelijke grondige studie over het onderwerp gewaagd. Talloos zijn de voorstellen geweest om de spelling te verbeteren, en over spellingwijzigingen bestaat al generaties lang geharrewar. Maar hoe de huidige spelling nu precies in elkaar zit, is allesbehalve duidelijk.

Het proefschrift waarop Anneke Nunn in juni van dit jaar in Nijmegen promoveerde, is een van de weinige boeken waarin de grondslagen van onze spelling systematisch worden onderzocht. Volgens haar kan in ieder geval het onderwijs baat hebben bij haar werk: "Wie de regels zelf beter begrijpt, kan ze ook beter uitleggen." Maar ook de samenstellers van toekomstige woordenlijsten kunnen er hun voordeel mee doen: "Als er duidelijke regels zijn, is het ook makkelijker die regels op nieuwe vormen toe te passen. De samenstellers van spellinggidsen moeten nu vaak ad hoc beslissen hoe een nieuw woord gespeld moet worden. Met een goed doordacht regelsysteem hoeft dat niet meer."

● MARKIZIN

"In de laatste editie van het Groene Boekje worden de spellingregels uitgelegd", zegt Nunn. "Als je die regels uitwerkt, blijkt er weinig van te kloppen. Neem de regel over de spelling van de ie-klank: wanneer schrijven we i en wanneer ie? Volgens het Groene Boekje zijn er twee regels. De eerste regel zegt dat we ie schrijven in de laatste lettergreep van het woord: *die, markies*. De tweede regel zegt dat we ie schrijven in de overige lettergrepen als deze beklemtoond zijn: *actieve, vlieger* en i als deze onbeklemtoond zijn: *miauw, markizaat*. Leenwoorden als *liter* en *taxi* zijn uitzonderingen op deze algemene regels."

Volgens Nunn heeft de schrijver van de Leidraad, Jan Renkema, zijn regels waarschijnlijk rechtstreeks van Te Winkel overgenomen. "Maar helaas had Te Winkel ongelijk. Je kunt dat zien aan het woord *markiezin*. Als we *markizaat* inderdaad met een i spellen omdat de klinker daar onbeklemtoond is, zouden we ook *markiezin* moeten schrijven. Je moet in de spelling verschil maken tussen leenwoorden en inheemse woorden, en tussen inheemse en uitheemse achtervoegsels. In de vorige editie van het Groene Boekje – uit 1954 – gebeurde dat ook. Renkema heeft die verbeteringen helaas genegeerd."

● HAVIST

Nunn heeft, op haar beurt, de regels van het oude Groene Boekje weer iets uitgebreid en verbeterd. Allereerst heeft ze een preciezer definitie opgesteld van het verschil tussen inheemse en uitheemse woorden. Dat verschil heeft volgens haar weinig te maken met de geschiedenis van een woord. "Een woord als *kelder* komt oorspronkelijk uit het Latijn, maar het heeft zich zo sterk aangepast dat het er ook in de spelling in alle opzichten uitziet als een inheems woord. Omgekeerd heeft een woord als *havo* een zuiver Nederlandse oorsprong, maar het gedraagt zich wel als een uitheems woord. Het kan bijvoorbeeld gecombineerd worden met een uitheems achtervoegsel: *havist*. Dat kan met inheemse woorden doorgaans niet."

Nunn laat in het voetspoor van Te Winkel het verschil tussen inheemse en uitheemse woorden volgen uit de vorm van die woorden. Een woord dat hooguit één volle klinker heeft, eventueel aangevuld met een zogenoemde stomme e, geldt als inheems: *man, vrede, gebak, kelder*. Als een woord meer dan één volle klinker heeft, geldt het als uitheems: *ballon, komma, consumptie, havo*.

● SUBSIDIE

Voor inheemse woorden gelden andere spellingregels dan voor leen-

woorden. Nunn: "In inheemse woorden schrijven we de ie-klank altijd als ie. Het maakt daarbij niet uit of hij in de laatste lettergreep staat of niet: *gieter, niet, pieper*. In uitheemse woorden is er wel een verschil tussen de laatste lettergreep, waarin we ie schrijven (*papier, olie*), en de voorlaatste, waarin we i schrijven (*piramide*). In het woord *subsidie* zie je allebei de spellingen geïllustreerd."

Hoe zit het nu met *markiezin* en *markizaat*? Volgens Nunn zijn inheemse achtervoegsels als het ware onzichtbaar voor de spelling. De ie-klank in *markiezin* wordt gespeld alsof hij nog steeds de laatste lettergreep van het woord is, want *-in* is een inheems achtervoegsel. Daarentegen is *-aat* een uitheems achtervoegsel. De ie-klank in *markizaat* staat dus in de niet-eindlettergreep van een uitheems woord en wordt daarom met een i geschreven.

● TAXIE

Het gebeurt volgens Nunn vaker dat de spelling van een bepaalde klank uniform is in inheemse woorden, terwijl uitheemse woorden verschil maken tussen de laatste lettergreep en overige lettergrepen in een woord. "In inheemse woorden wordt de z-klank altijd geschreven met een z: *zee, ezels, zegel*. In uitheemse woorden schrijven we voor die klank meestal een s: *isolatie*; alleen in de laatste lettergreep schrijven we wel weer een z: *precieze*. De aanpassing van de spelling van uitheemse woorden begint kennelijk achteraan. Dat is een van de grondbeginselen van onze spelling."

Ook op de regels van Nunn bestaan nog steeds uitzonderingen. Ze verklaren bijvoorbeeld niet waarom we geen *lieter* of *taxie* schrijven. Maar het aantal probleemgevallen is volgens haar wel kleiner geworden in vergelijking met eerdere beschrijvingen. <

Anneke Nunn, *Dutch Orthography. A Systematic Investigation of the Spelling of Dutch Words*. Den Haag, Holland Academic Graphics. ISBN 90-5569-49-X